

4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>

## **ГЕОГРАФІЧНІ ЕКСКУРСІЇ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**Є. В. Копилець**  
*[poltour75@gmail.com](mailto:poltour75@gmail.com)*

**А. Г. Демченко**

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського  
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Сучасний освітній процес в Україні перебуває у стані активного реформування, що обумовлено переходом до концепції Нової української школи (НУШ). Проведення екскурсій у процесі навчання географії відповідає пріоритетам концепції НУШ, адже вони поєднують теоретичне навчання з практичним досвідом, сприяють розвитку навичок самостійного дослідження та критичного аналізу інформації.

Як метод навчання, екскурсія є ефективним засобом реалізації принципів наочності, зв'язку теорії з практикою, інтеграції знань, а також розвитку пізнавальної активності учнів. На відміну від традиційного уроку, екскурсія забезпечує комплексне, багатоканальне сприйняття інформації – одночасно через зір, слух, дотик, рухову активність, що дає змогу створити стійкі уявлення та просторові образи. Це особливо важливо для навчання географії, де значна частина понять і явищ має конкретно-просторовий характер (наприклад, рельєф, типи ландшафтів, особливості господарства).

В освітньому процесі екскурсія виступає багатofункціональним засобом формування не лише предметних, а й ключових життєвих компетентностей, сприяє розвитку критичного мислення, формуванню активної громадянської позиції та адаптації учнів до реального життя. Г. П. Щука, Т. Г. Сокол, Л. Б. Гергей узагальнили результати низки зарубіжних досліджень навчання на природі і відзначили, що воно забезпечує залучення дітей до ідей та принципів сталого розвитку, формує компетенції ХХІ століття, підвищує їхню фізичну активність, позитивно впливає на психічне та соціальне здоров'я. Простежується лінійна кореляція між результатами краєзнавчої освіти школярів та процесом формування їхніх громадянських цінностей [3, с. 7].

Таким чином, екскурсія є педагогічною технологією, яка забезпечує активне, емоційно насичене і змістовне навчання, відповідає викликам сучасної школи та ідеям компетентнісної освіти.

Нами було виконано аналіз представленості екскурсій у навчальних програмах із географії, розроблених у рамках освітньої реформи «Нова українська школа». Міністерством освіти і науки України рекомендовано дві

модельні навчальні програми «Географія. 6-9 класи» для закладів загальної середньої освіти [2]. Кожна з них створена авторським колективом, який реалізував своє бачення продуктивності різних методичних підходів до опанування змісту предмета.

Опрацювання модельної навчальної програми, яку уклали С. Г. Кобернік, Р. Р. Коваленко, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко, засвідчило, що навчальні екскурсії як вид навчальної діяльності передбачені у 6 класі («Ознайомлення з гірськими породами, мінералами та формами рельєфу своєї місцевості»; «Ознайомлення з роботою місцевої метеостанції»; екскурсія до місцевої водойми (річки, озера, ставка) з метою визначення її екологічного стану; екскурсія з вивчення природних комплексів своєї місцевості та їх зміни внаслідок господарської діяльності людини), 8 класі (екскурсія з метою ознайомлення з різними за походженням місцевими формами рельєфу та їхнім розвитком; екскурсія на місцеву метеорологічну станцію або до Гідрометцентру з метою ознайомлення з їхньою роботою та професією метеоролога; екскурсія до місцевої водойми з метою дослідження її екологічного стану; екскурсія до унікальних об'єктів природи своєї місцевості) та 9 класі (екскурсія на місцеве підприємство легкої промисловості – за можливістю).

За модельною навчальною програмою, авторами якої є С. П. Запотоцький, Г. І. Карпюк, Р. В. Гладковський, А. І. Довгань та ін., екскурсії запропоновані для 6 класу («Екологічні проблеми водойм моєї місцевості», екскурсія у краєзнавчий музей чи у природу під час вивчення теми «Біосфера та ґрунти»), 7 класу («Характеристики природи своєї місцевості»), 8 класу (віртуальна екскурсія до географічного центру України, пам'ятника «Нульовий кілометр» в Одеській області тощо; шкільна екскурсія до геологічної пам'ятки своєї області; екскурсія до обласних (регіональних) гідрометеорологічних центрів України; екскурсія до місцевого водного об'єкту, Басейнових управлінь водних ресурсів річок (Дунай, Західний Буг, Дністер, Тиса, Прип'ять, Десна тощо); екскурсія з польовими спостереженнями за ґрунтами своєї місцевості та описом способів покращення їх якості; екскурсії до місцевого парку, лісу тощо з метою ознайомлення з їх біорізноманіттям; екскурсія до регіону з природним ландшафтом; екскурсія «Ознайомлення з лісовими/степовими ландшафтами поблизу, опис їх стану»; екскурсії до національного (місцевого) природного парку), 9 класу (екскурсія на промислове підприємство у своєму місті/селищі/селі; віртуальна екскурсія в один із туристичних районів/кластерів; віртуальна (використання картографічних онлайн-сервісів та онлайн-ресурсів) екскурсія одним з великих міст/ малих міст/ технопарків США; віртуальна екскурсія національними парками США; віртуальна/реальна екскурсія на одне з підприємств в Україні з інноваційними технологіями виробництва).

Як бачимо, обидва авторські колективи віддали належне продуктивності використання географічних екскурсій в освітньому процесі Нової української школи. Особливості методичних підходів знайшли вияв у баченні ролі та місця

екскурсій у вивченні окремих географічних курсів. Наприклад, для 6 класу значно більше екскурсій запропоновано С. Г. Коберніком, Р. Р. Коваленком, Т. Г. Гільберг та Л. М. Даценко, а для 8 та 9 класів – авторським колективом С. П. Запотоцького. Проте варто мати на увазі, що частина із запропонованих екскурсій – віртуальні, а методика проведення віртуальних екскурсій значно відрізняється від методики проведення екскурсій на місцевості [1]. Водночас відзначимо, що сучасні технології – використання геоінформаційних систем (GIS), мобільних додатків та інтерактивних карт – відкривають нові можливості навчальних екскурсій.

Список використаних джерел

1. Браславська О. В., Рожі І. Г. Роль віртуальних екскурсій на уроках географії. *Освітні й наукові виміри географії та туризму* : матер. III Всеукраїнської науково-практ. інтернет-конф. з міжнар. участю (м. Полтава, 17 квітня 2024 року) / відп. ред. Є. В. Копилець. Полтава : ПНПУ імені В. Г. Короленка, 2024. С. 67-70.
2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
3. Щука Г. П., Сокол Т. Г., Гергей Л. Б. Підготовка учителів географії до використання екскурсій. *Інноваційна педагогіка*. 2023. Вип. 65, т. 1. С. 82-87. URL: <https://undip.org.ua/wp-content/uploads/2021/07/vsesvitnya-spadshchyna-yunesko.pdf>

## **ВИВЧЕННЯ ГІДРОСФЕРИ У КУРСІ ГЕОГРАФІЇ 6 КЛАСУ ЗА МОДЕЛЬНИМИ НАВЧАЛЬНИМИ ПРОГРАМАМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ**

**Є. В. Копилець**  
[poltour75@gmail.com](mailto:poltour75@gmail.com)  
**А. О. Харченко**

*кафедра географії, методики її навчання та туризму Полтавського  
національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, м. Полтава*

Із 2023/2024 навчального року в системі загальної середньої освіти України розпочато впровадження модельних навчальних програм із географії. Ці програми розроблені відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого 2020 р.

На уроках географії у 6 класі учні отримують первинні системні знання з наук про Землю, у них поступово формується розуміння складних взаємозв'язків між різними компонентами природи. Так, вивчення розділу «Оболонки Землі» спрямоване на формування знань про геосфери, взаємозв'язки явищ і процесів у них та між ними, розуміння цілісності планетарного та зональних природних комплексів.

Зокрема, надзвичайно важливим є засвоєння змісту теми «Гідросфера», адже вода є життєво необхідним ресурсом для всіх живих організмів на Землі.